

สัมมาวาจา: พุทธบูรณาการเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรม

Right Speech : Buddhist Integrated Approach for Multicultural Communication

¹พระมหายงยุทธ อีธรรมโม, ²พระเจริญ วฑฺฒโน, ³พระวรพนธ์ วรธมฺโม, ⁴พระสุชีตม สีสเตชปุตติโย,
⁵พระมหามงคลกานต์ จิตธมฺโม, และ⁶นฤมล จิวฒนาสุข

¹Phramaha Yongyut Dhiradhammo, ²Phra Charoen Vaddhano,

³Phra Woraponte Varadhammo, ⁴Phra Sukheesom Silatechaputtiyo,

⁵Phramaha Mongkholkhan Thitadhammo and ⁶Narumon Jiwattanasuk

^{1,5}คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,5}Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

^{2,3,4,6}ธรรมสถานมูลนิธิพุทธะมหาเมตตา

^{2,3,4,6}Buddhamahametta Foundation.

¹Corresponding Author's Email: Yongyutpolman@gmail.com

Received: November 28, 2023; **Revised:** December 21, 2023; **Accepted:** December 21, 2023

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรม 2) เพื่อศึกษาหลักสัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารในมุมมองพระพุทธศาสนา 3) เพื่อนำเสนอพุทธบูรณาการหลักสัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาและนำเสนอแนวทางการสื่อสารแบบบูรณาการเชิงพหุวัฒนธรรม

ผลการวิจัย พบว่า 1) หลักการ แนวคิด ทฤษฎีการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรม ได้แก่ ต้องรู้จักเนื้อหาประเด็นอ่อนไหวที่จะนำไปสู่ความขัดแย้ง องค์ประกอบสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร เนื้อหาของสาร ช่องทางในการส่งสาร และผู้รับสาร การสื่อสารที่ดีต้องสะท้อนคุณค่า ทศนคติ พฤติกรรม และวิถีชีวิตของสังคมที่ไม่ใช้ความรุนแรง สร้างการยอมรับในความแตกต่าง เคารพสิทธิ ยุติธรรมเท่าเทียม สร้างทัศนคติที่ดีต่อกัน ใช้เหตุและผลป้องกันและจัดการความขัดแย้ง ไม่คุกคาม ด้อยค่า และกีดกัน 2) หลักสัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารในพระพุทธศาสนาเป็นไปเพื่อการขัดเกลาจิตใจ สรรสร้างกุศล เพื่อประโยชน์สุข ต้องสื่อสารด้วยความอดทนอดกลั้น ไม่เบียดเบียนทำร้าย ไม่กล่าวร้าย ไม่ทำร้าย มูลเหตุของความขัดแย้งมาจากความไม่รู้ ไม่เข้าใจกัน ตัณหา มานะ ทิฐิ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความอยากได้ อยากใหญ่ ใจแคบ มีความลำเอียง ดังนั้นการสื่อสารที่ดีควรอยู่ภายใต้กรอบ สัมมาวาจา วาจาสุภาสิต วจีสุจริต 4 ศีล 5 สาราณียธรรม 6 ฆราวาสธรรม 4 โดยรวมการสื่อสารจะมีลักษณะถูกกาล จริ่ง อ่อนหวาน มีประโยชน์และสื่อสารด้วยเมตตา 3) พุทธ

บูรณาการหลักสัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรม พบว่า (1) การสื่อสารเพื่อป้องกันความขัดแย้ง ต้องเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมของผู้อื่น เคารพให้เกียรติกัน เชิดชูคุณค่า สร้างสรรค์ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักสภาพตน รู้จักประมาณ รู้จักกาลเวลา รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล (2) การสื่อสารเพื่อแก้ไขความขัดแย้ง ต้องยึดหลักความรัก ไม่ตรี โยนิโสมนสิการ คือ มุ่งรื้อฟื้นความสัมพันธ์ เปิดใจกว้างปราศจากอคติ ฟังอย่างมีสติและตั้งใจ ให้อภัย (3) การสื่อสารเพื่อการส่งเสริมพัฒนา ต้องสร้างการมีส่วนร่วม ความไว้วางใจ เชื่อใจ ความยุติธรรม สิทธิและเสรีภาพ ยอมรับความแตกต่าง ไม่กระตุ้นความโลภ ความโกรธ ความหลง (4) การสื่อสารเพื่อสนับสนุนรักษาสืบต่อ ต้องหมั่นประชุมพบปะหารือร่วมกัน ย้ำเตือนสติให้เห็นคุณและเห็นโทษ ประโยชน์และไม่ใช้ประโยชน์

คำสำคัญ: สัมมาวาจา; พุทธบูรณาการ; การสื่อสาร; พหุวัฒนธรรม

Abstract

This research has the objective 1) To study the principles, concepts, and theories of multicultural communication. 2) To study the principles of right speech for communication from the perspective of Buddhism. 3) To present integrated Buddhist principles of right speech for multicultural communication. It is a document research. Study, analyze content, data, compile and present the results as an integrated approach.

The research results found that 1) Principles, concepts, and theories of multicultural communication: Multicultural communication must know the content regarding sensitive issues that will lead to conflict. Communication has components: the sender, the content of the message, the channel for sending the message, and the receiver. Good communication must reflect the values, attitudes, behaviors, and way of life of a society that does not use violence. Create acceptance of differences, respect rights, and equal justice. Create good attitudes, use reason. Prevent and eliminate conflicts, not threatening, depreciated and deprivation. 2) Principles of right speech for communication in Buddhism is for the purification of defilements, and create merit for the benefit and happiness, Communicate with patience and tolerance. Do not harass, destroy, do not slander, do not harm. However, the root cause of conflict comes from ignorance, not understanding, lust, mana, pride, greed, anger, delusion, wanting, wanting to be big, being narrow-minded, and being biased. Therefore, good communication should be within the framework of right speech, proverbial speech, 4 honest speech, 5 precepts, 6 Saraniyadhamma, lay dhamma, 4 bias. Overall, communication will have the characteristics of speaking at the right time, speaking truthful words, speaking sweet words, speak useful words and speak with a kind mind. 3) Buddhist integration of the principles of right speech for multicultural communication: (1) Communication for conflict prevention must learning and understanding other people's cultures, Respect, uphold values, think creatively, know cause, know effect, know one's condition, know moderation, know time, know community, know person. (2) Communication to resolve conflicts must adhere to the principles of love, goodwill, principles of Yonisomanasikāra is, aiming to revive relationships, open the mind without bias, listen mindfully and attentively respect, forgive. (3) Communication to promote development through participation in decision making, mutual trust, fairness, Rights and freedoms, acceptance of differences, do not stimulate greed, anger, or delusion. (4) Communication to support and maintain must regularly meet and discuss together. Remind the mindful, point out the good and the bad, benefits and non-benefits.

Keywords: Right Speech; Buddhist Integrated; Communication; Multicultural

บทนำ

สภาพปัจจุบันในยุคโลกาภิวัตน์ ที่มีความเจริญทางด้านวัตถุเทคโนโลยีและการสื่อสาร การสื่อสารและข้อมูลข่าวสารได้ปลูกเร้ากระตุ้น อารมณ์ ความคิด ความวิตกกังวล ความเครียด ความอยากได้ อยากมี อยากเป็น ความรัก ความโกรธ ความเบียดเบียน เป็นต้น ซึ่งก็ล้วนเป็นสาเหตุความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจกัน ทั้งนี้การสื่อสารที่ขาดปัญญา และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ขาดสติปัญญาการใคร่ครวญ ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน (มาลีวัล เลิศสาครศิริ, 2559) อีกทั้งสังคมก็มีพฤติกรรมซับซ้อนของความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้น กล่าวคือ ด้านกายกรรม มีปฏิสัมพันธ์กันในทางที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น ด้านวจีกรรม มีการพูดปดหลอกลวงใช้เล่ห์เพทุบายทำให้เกิดการไขว่เขวมากขึ้น ด้านมโนกรรม มีการอิจฉาริษยาคอยแต่จะใส่ร้ายป้ายสีกันตลอดเวลา ปัจจุบันการสื่อสารและเทคโนโลยีมีความรวดเร็วมาก เป็นเหตุให้มนุษย์ได้กล่าวโต้ตอบกันได้รวดเร็วและขาดความรอบครอบ มีการใช้มิจฉาจาใส่ร้ายป้ายสี ใช้สื่อโจมตีหรือแย้งชิงผลประโยชน์ เอาเปรียบกัน หลอกลวงให้เกิดการหลงเชื่อเพื่อหาประโยชน์จากผู้อื่น ก่อนให้เกิดปัญหาสังคม และปัญหาด้านจริยธรรมมากมาย กล่าวโดยรวมก็คือ เกิดการใช้วิถีทุจริตเป็นสาเหตุของปัญหาความสับสนวุ่นวายในสังคมปัจจุบัน

พระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการสื่อสาร มีหลักสัมมาวาจาเป็นหลักการพื้นฐานของการสื่อสาร สื่อสารอย่างมีสติ เห็นคุณค่าเห็นโทษ อีกทั้งยังเป็นหลักพื้นฐานทางจริยธรรม เป็นแม่แบบแผนเชิงโครงสร้างการสื่อสารทางสังคม เป็นรากฐานทางวัฒนธรรม เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนสังคมสู่ความสงบสุข เพื่อการปรองดองกัน ไม่ประสงคืให้สังคมเกิดความขัดแย้งหรือทะเลาะวิวาทกัน ดังนั้น หลักสัมมาวาจาจึงเป็นหลักธรรมพื้นฐานของการสื่อสารเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งความคิด และพฤติกรรม ดังจะเห็นได้จากกรณีที่พระพุทธเจ้าทรงพระนิพนธ์พระปฐมบรมชาดก คือ พระเจ้าศากยกับพระเจ้าโกลิยะวิวาทกันกรณีแย่งน้ำจากแม่น้ำโรหิณี (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 25/197/94) และยังทรงแสดงให้เห็นความสำคัญของการระงับข้อขัดแย้งว่า “บุคคลผู้เชื่อมประสานหมู่คณะซึ่งแตกกันแล้วให้สามัคคีกัน จะประสบบุญอันประเสริฐ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 24/40/92)

หลักสัมมาวาจาจึงเป็นหลักธรรมพื้นฐานของการสื่อสารเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งความคิด และพฤติกรรม หลักสัมมาวาจาเมื่อองค์ประกอบ 4 อย่างหรือเรียกว่าวจีสุจริต เว้นจากพูดเท็จ เว้นจากพูดส่อเสียด เว้นจากพูดคำหยาบ เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 34/328/91) กล่าวคือ 1) อมฺุสวาท เว้นขาดจากมุสวาท พูดแต่ความจริงรักษาความสัตย์ มั่นคงในคำพูด มีคำพูดควรเชื่อถือได้ ไม่แก่งเลียงใจให้ผิดต่อโลก 2) อปิสุณฺวาท เว้นขาดจากคำส่อเสียด ได้ฟังจากฝ่ายนี้แล้ว ไม่เก็บไปบอกแก่ฝ่ายโน้น เพื่อแตกจากฝ่ายนี้หรือได้ฟังจากฝ่ายโน้นแล้ว ไม่เก็บมาบอกแก่ฝ่ายนี้ เพื่อแตกจากฝ่ายโน้น 3) อมฺุรฺสวาท เว้นขาดจากการกล่าว คำหยาบ กล่าวแต่วาจาที่ไม่มีโทษ เสนาะโสต ให้เกิดความรัก 4) อสฺมึปฺปลาทฺวาท เว้นขาดจากคำพูดเพ้อเจ้อ กล่าวแต่ในเวลาอันสมควร กล่าวแต่คำจริง เป็นประโยชน์ กล่าวแต่วาจาที่มีที่ตั้ง มีหลักฐานที่อ้างอิง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย: 9/83/103) สอดคล้องกับหลักวาจาสุภาสิต ที่ว่า การใช้วาจาจะต้องยึดหลักความจริง ไพเราะ น่าฟัง มีเหตุผล มีสาระประโยชน์ ถูกกาลเทศะ ก่อให้เกิดความสุข สมานสามัคคี หรืออีกนัยยะหนึ่ง สัมมาวาจา คือ การพูดโดยชอบ, ดี, ถูกต้อง, ถูกถ้วน, สมบูรณ์, จริง, แท้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2553) จะเห็นได้ว่าหลักสัมมาวาจาในทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักการสื่อสารที่มีความชัดเจนและเป็นระบบ

บริบทของสังคมปัจจุบันมีความหลากหลายด้านพหุวัฒนธรรม จำเป็นต้องมีสื่อช่วยกระตุ้นส่งเสริมให้เกิด การเห็นคุณค่า ทศนคติ และพฤติกรรมที่นำไปสู่ความสงบ ส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคม สนับสนุนด้านการ เคารพสิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียมระหว่างหญิงและชาย ส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ส่งเสริมความ เข้าใจอันดีระหว่างกัน ชันติธรรมและความสมานฉันท์ การขจัดสงครามและความรุนแรง การสื่อสารส่งเสริมความ เข้าใจอันดีต่อกัน สังคมต้องมีการเรียนรู้ความแตกต่าง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการแลกเปลี่ยนข้อมูล ระหว่างกัน และส่งเสริมการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและเสรีภาพในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการจำกัดความ รุนแรงในสื่อ เป็นต้น การสื่อสารจะเป็นทั้งเครื่องมือและช่องทางที่ช่วยให้เกิดแนวทางการสร้างสันติวัฒนธรรมใน สังคม กล่าวคือ เกิดการเคารพต่อชีวิต สิทธิและศักดิ์ศรีของแต่ละบุคคลให้ความเคารพต่อชีวิตทั้งมวล เคารพใน ชีวิตและศักดิ์ศรีของแต่ละบุคคลโดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้นหรืออคติใด ๆ รับฟังผู้อื่นเพื่อเกิดความเข้าใจกัน โดย มีเสรีภาพในการแสดงออกและยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและรับฟังผู้อื่นได้ (ศศิวิทย์ วีระไวทยะ, 2554)

การสื่อสารระหว่างพหุวัฒนธรรม คือ การสร้างความเข้าใจกัน การเห็นอกเห็นใจ มุ่งสร้างประโยชน์สุข ต่อกัน และลดช่องว่างของความแตกต่าง นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นที่สำคัญในการสื่อสาร ได้แก่ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง และผู้รับสาร ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสื่อสารที่ผิดพลาดมาจากเรื่องทัศนคติ, อคติอันมาจากผู้ส่งสาร, ผู้รับสาร ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มาจากปัจจัยต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน ได้แก่ ปัจจัยด้านอายุ การสื่อสารระหว่างกัน การตีความความหมายที่ต่างกันอย่างล้นทำให้เกิดการผิดเพี้ยนเข้าใจไม่ตรงกัน รวมถึงความชอบไม่ชอบของผู้ส่งและผู้รับสาร ก็มีผลต่อการสื่อสารเช่นกันเป็นการยังผลให้การสื่อสารล้มเหลวได้ (แพมลา วัฒนเสถียร, 2557) ดังนั้น ผู้ส่งสาร,รับสารและวิธีการ ต้องมีวิธีที่ดี ทางออกของปัญหาหรือแนวทางปฏิบัติต้องยึดหลัก สัมมาวาจาเป็นกรอบในการสื่อสารเพื่อการแก้ปัญหาการสื่อสาร ป้องกันปัญหาความขัดแย้ง สร้างความสันติสุข ความรักความสามัคคี หลักสัมมาวาจา คือ เจริญชอบ มิได้หมายความว่า เจริญคือพูดที่พอใจ แต่หมายความว่าพูดจากถูกต้อง เว้นเสียจากการพูดมุสา เว้นจากพูดจาส่อเสียด เว้นจากพูดคำหยาบ เว้นจากพูดเพ้อเจ้อไม่มี ประโยชน์ (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช, 2540) ปรากฏจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาเท็จ โกหกหลอกลวงตบตรอนประโยชน์หรือแกล้งทำลายใส่ร้ายกัน ดังปรากฏในสารัมภชาดก “...บุคคลพึงเปล่ง วาจาตามเท่านั้น ไม่พึงเปล่าวาจาชั่วเลย การเปล่งวาจาตามยังประโยชน์ให้สำเร็จ ผู้เปล่งวาจาชั่วย่อมเดือดร้อน ในภายหลัง...” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 27/88/30)

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมตามศาสตร์ร่วม สมัยและศึกษาหลักสัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารในมุมมองพระพุทธศาสนาเถรวาท พร้อมทั้งต้องการวิเคราะห์ นำเสนอพุทธบูรณาการหลักสัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรม ทั้งนี้ด้วยหวังว่าหลักสัมมาวาจาจะ

เป็นพื้นฐานสำคัญที่ก่อให้เกิดการสื่อสารที่เป็นแบบอย่าง ช่วยเสริมสร้างให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ท่ามกลางความหลากหลายของสังคมที่มีความเชื่อและวิถีปฏิบัติที่แตกต่างกันในปัจจุบันและในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีการสื่อสารเชิงพุทธวัฒนธรรม
2. เพื่อศึกษาหลักสัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารในมุมมองพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอพุทธบูรณาการหลักสัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารเชิงพุทธวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง สัมมาวาจา: พุทธบูรณาการเพื่อการสื่อสารเชิงพุทธวัฒนธรรม การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวกับการสื่อสารว่าด้วยหลักสัมมาวาจา การบูรณาการ การสื่อสารเชิงพุทธวัฒนธรรมเพื่อเป็นแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจเอกสาร (Documentary Research) แนวคิดทฤษฎี หลักการการสื่อสารเชิงพุทธวัฒนธรรม เป็นการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากชั้นทุติยภูมิ (Secondary sources) ทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธวัฒนธรรมจากมุมมองของนักวิชาการตะวันตก ตะวันออก ร่วมสมัย รวมถึงแนวทางการอบรม พัฒนา การส่งเสริม การนำไปประยุกต์ใช้ด้วยการบูรณาการหลักการแนวคิดผ่านระบบรูปแบบการสื่อสารร่วมสมัยใหม่ บริบทสภาพปัญหาและอุปสรรคในการสื่อสารของสังคมปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 2 การสำรวจเอกสาร (Documentary Research) แนวคิดทฤษฎีหลักการการสื่อสารในพระพุทธศาสนา ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยจะทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร บริบท แนวคิด หลักการ เทคนิค วิธีการขั้นตอน ในกระบวนการการหลักสัมมาวาจา หลักการทางพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวข้อง เช่น หลักสัมมาทิฐิ สัมมาวาจา สัมมาสติ วาจาสุภาสิต และอคติ 4 เป็นต้น เป็นการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ทั้งที่เป็นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และอรรถกถา และจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ งานวิจัย ตำราวิชาการ และเอกสารคัมภีร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารเชิงพุทธวัฒนธรรม

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาพุทธวัฒนธรรม ศึกษาบริบทการสื่อสารท่ามกลางสังคมหรือบุคคลที่มีความแตกต่างกันด้านความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิต หลักการความรพให้เกียรติ การยอมรับในความแตกต่างกัน การรับฟังอย่างตั้งใจ การให้ความสำคัญต่อบุคคลคนอื่น ข้อควรสื่อสารหรือปฏิบัติต่อกันอย่างไร

ขั้นตอนที่ 4 ประมวลวิเคราะห์ ศึกษาวิเคราะห์ความหมาย ลักษณะและประเภทของสัมมาวาจา จนถึงหลักธรรมที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุน และหลักเกณฑ์การวินิจฉัยความเป็นสัมมาวาจา ตามที่ปรากฏในหลักคำสอนของพุทธศาสนา และบูรณาการผสมศาสตร์หลักสัมมาวาจา และแนวคิดการสื่อสารเชิงพุทธวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เพื่อเป็นแนวทางการอยู่ร่วมกันท่ามกลางสังคมที่มีความแตกต่างด้านพุทธวัฒนธรรม มีการที่มุ่งเน้น การศึกษาการสื่อสารระหว่างบุคคลที่ทำให้เกิดความสงบสุข การนำหลักการแนวคิดแบบตะวันตก มาผสานกับ แนวพุทธคือ เพื่อให้เกิดการสื่อสารแบบพุทธวิธี เพื่อให้เกิดแนวทางการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้าง สังคมแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ขั้นตอนที่ 5 นำเสนอผสมผสานทำการจัดหมวดหมู่ แบ่งประเภท เปรียบเทียบ วิเคราะห์ สังเคราะห์ สังเคราะห์บูรณาการ ทำเป็นโมเดล นวัตกรรมองค์ความรู้ใหม่ กล่าวคือ อธิบาย ตีความ นำข้อมูลที่ได้มา กำหนดเป็นกรอบออกแบบเพื่อสร้างแนวทางการพุทธบูรณาการเพื่อการสื่อสารเชิงพุทธวัฒนธรรม และตีพิมพ์ เผยแพร่ผ่านรูปเล่มเอกสาร หรือไฟล์สื่อออนไลน์ต่อไป

ผลการวิจัย

1. หลักการ แนวคิด ทฤษฎีการสื่อสารเชิงพุทธวัฒนธรรมตามศาสตร์ร่วมสมัย พบว่า การสื่อสารเชิงพุทธวัฒนธรรม ต้องรู้จักเนื้อหาสาระที่จะเป็นประเด็นอ่อนไหวที่จะนำไปสู่ความขัดแย้ง รู้จักการสื่อสารเชิงป้องกัน การแก้ไขเยียวยาข้อโทษ การสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และส่งเสริมเชิดชูคุณค่ากันและกัน รู้จักใช้สื่อสารนำพาสังคมสู่การเรียนรู้ร่วมกัน ชี้นำพาให้เกิดการรู้จักการคิดวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเหตุผล อย่างรอบด้าน เพื่อการแก้ปัญหาสังคม ตลอดจนการสื่อสารยังแสดงบทบาท การช่วยเหลือผู้อื่น ประยุกต์ใช้ ก่อให้เกิดประโยชน์สุข ทำให้สามารถเข้าใจผู้อื่นเกิดความเห็นอกเห็นใจกันและกันได้ การสื่อสารมีองค์ประกอบ ได้แก่ ผู้ส่งสาร เนื้อหาของสาร ช่องทางในการส่งสาร และผู้รับสาร ซึ่งแต่ละส่วนมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ตามทฤษฎี SMCR ของเบอร์โล (Berlo) มี 4 ประการตามทฤษฎี SMCR ของเบอร์โล (Berlo) คือ (1) ผู้ส่งสาร (Sender) คือ บุคคลที่ส่งสารเป็นคนแรกไปยังผู้รับสาร (2) สาร (Message) คือ เรื่องราวที่มีความหมาย ที่แสดงออกมาทางภาษาหรือสัญลักษณ์ (3) ช่องทางสื่อสาร (Chanel) คือ สื่อหรือช่องทางการสื่อสาร (Media) เช่น วิทยุ โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นสื่อกลางที่ผู้ส่งใช้ในการสื่อไปยังผู้รับ สื่อเหล่านี้ ขึ้นอยู่กับผู้ส่งเป็นหลักว่า จะส่งสารใด และ (4) ผู้รับสาร (Receiver) การที่จะส่งข่าวสารโดยการให้ผู้รับได้รับข่าวสาร ข้อมูลโดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 หรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง คือ การได้ยิน การดู การสัมผัส การลิ้มรส หรือ การได้กลิ่น ผู้รับสารหรือผู้ฟัง ดัชนีชี้วัดประสิทธิภาพการสื่อสารเชิงพุทธวัฒนธรรมมีความแตกต่างจากการสื่อสารทั่วไปเพราะมีความอ่อนไหวด้านอารมณ์ความรู้สึก การที่จะชี้วัดว่าการสื่อสารลักษณะอย่างไรจึงจัดว่าเป็นการสื่อสารเชิงวัฒนธรรม มีเกณฑ์ชี้วัดที่พอประมวลได้ ดังนี้ 1) เป็นเรื่องสะท้อนของคุณค่า ทศนคติ พฤติกรรม และวิถีชีวิต ที่ไม่ใช่ความรุนแรง 2) เป็นเรื่องสะท้อนความใกล้ชิดกลมกลืนกันของลักษณะ ทศนคติ คุณค่า ความเชื่อ และแบบแผนการปฏิบัติในการใช้ชีวิตและสังคม 3) เป็นเรื่องสะท้อนการป้องกัน ขจัดความขัดแย้ง แนวทางวิธีการคลี่คลายเหตุปัจจัยของปัญหาโดยไม่ให้เกิดการเผชิญหน้า 4) เป็นเรื่องสร้าง

ภูมิคุ้มกัน สร้างการเรียนรู้ตระหนัก ไม่ให้ใช้ความรุนแรง 5) เป็นเรื่องไม่คุกคามละเมิดสิทธิ ไม่บุกรุกพื้นที่ ความรู้สึกความเป็นตัว ไม่เพิ่มความเครียดความกดดัน ความหวาดกลัว ความระแวง ไม่ปลอดภัย 6) เป็นเรื่อง สร้างทัศนคติที่ดีต่อกันและกัน อย่าด้วยคำ การกีดกัน อาจเป็นสถานการณ์ใหญ่โตหรือรุนแรง เพิ่มขยายวง ความขัดแย้ง

การสื่อสารเชิงพุทธวัฒนธรรมควรมุ่งเน้นให้สังคมได้เกิดสำนึกและมีส่วนร่วมช่วยสังคมเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคมแห่งความหลากหลาย ค้นพบแนวทางการอยู่ร่วมกันในสังคม ผู้สื่อสารต้องเข้าใจในจิตวิทยา พฤติกรรม การรับรู้ของผู้รับสาร เข้าใจในความหลากหลายในการดำเนินวิถีชีวิตที่มีความเหมือนและความต่างจากวัฒนธรรม เชื่อมประสานการอยู่ร่วมกันและการยอมรับซึ่งกันและกัน ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านพุทธวัฒนธรรมในสังคม ลดความรังเกียจตียดฉันท์ เช่น เชื้อชาติ ทัศนคติ หรือวัฒนธรรม นำทางไปสู่ความเห็นอกเห็นใจ การสื่อสารต้องเป็นเครื่องมือในการสร้างการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม และนำไปสู่การเคารพในสิทธิของความแตกต่างทางวัฒนธรรมในสังคม เน้นความเสมอภาค มุ่งเน้นให้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมแบบพหุลักษณะ

2. หลักสัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารในมุมมองพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า การสื่อสารในพระพุทธศาสนาเพื่อการขัดเกลาจิตใจ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เป็นไปเพื่อทำให้คนเราไม่เห็นแก่ตัว เพื่อสร้างประโยชน์และความสุขแก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์แก่อกุล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย สื่อสารไม่ยกตนข่มท่านและไม่เสียสืบท่าผู้อื่นหลักการพื้นฐานการสื่อสารอยู่ภายใต้กรอบบทโอวาทปาฏิโมกข์ คือ หลักการ 3 อุดมการณ์ 4 วิธีการ 6 เมื่อจะสื่อสารจะต้องมีความอดทนอดกลั้นต่ออารมณ์ภายในและภายนอก ต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น ต้องอยู่ในที่สงบสงัด ทางกาย วาจาและใจ การสื่อสารไม่เป็นไปเพื่อทำร้ายผู้อื่นผู้เบียดเบียนผู้อื่น สื่อสารต้องเป็นไปเพื่อการทำกุศลให้ถึงพร้อม ไม่กล่าวร้าย ไม่ทำร้าย ต้องไม่ฟังทำผู้อื่นให้ลำบากด้วยการเบียดเบียนทำความทุกข์กายหรือทุกข์ทางใจ ผู้สื่อสารพึงเป็นผู้มีจิตใจสงบจากอกุศลวิตกทั้งหลายมีความโลภ โกรธ หลง ไม่โจมตีดูถูกความเชื่อผู้อื่น การไม่ทำร้ายข่มขู่ให้หวาดกลัว ไม่ใช้กำลังบังคับข่มขู่ วิธีการสื่อสารโดยรวมจะเน้นกล่าววาจาสุภาพ พูดความจริง พูดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน แนะนำ สั่งสอน ตักเตือนกันด้วยความหวังดี สื่อสารตามหลักสัมมาวาจา (การเจรจาชอบ) คือ การสื่อสารด้วยการพูดจาชอบในทางที่ถูกที่งาม อันประกอบด้วยองค์ประกอบการสื่อสารที่พึงเว้นจากวจีหุจรีต 4 ประการ คือ 1) มุสาวาทา คือ การสื่อสารพึงเว้นจากการพูดคำเท็จ คำหลอกลวง ที่ไม่เป็นจริง 2) ปิสุณวาจา คือ การสื่อสารพึงเว้นจากการพูดส่อเสียดเพื่อให้ผู้อื่นเจ็บใจ และการพูดยุแหย่เพื่อให้เกิดความแตกแยก 3) ผรุสวาจา คือ การสื่อสารพึงเว้นจากการพูดคำหยาบ 4) สัมผัปปลาปะ คือ การสื่อสารพึงเว้นจากการพูดกลับคำ พูดกลับใจกลับมา เจตนาถ่วงเวลาจากพูดเพื่อเจ้า จับสาระไม่ได้ นอกจากนี้ยังมีหลักวาจาสุภาสิตเป็นเกณฑ์พิจารณาเวลาจะทำการใดๆ ต้องใช้วาจาให้ถูกต้อง ถูกธรรม ถูกเวลา และมีประโยชน์ ลักษณะของวาจาสุภาสิตว่ามี 5 ประการ คือ พูดถูกกาล พูดคำจริง พูดคำอ่อนหวาน พูดคำประกอบด้วยประโยชน์และพูดด้วยจิตเมตตา ส่วนหลักธรรมที่ส่งเสริมการสื่อสารยังมีอีกเป็นจำนวนมาก เช่น หลักสาราณียธรรม ขรวาสนธรรม อคติ 4 เป็นต้น ทั้งหมดล้วนตั้งอยู่บนกรอบตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ คือ สื่อสารเป็นไปเพื่อการไม่สร้าง

บาปอกุศล สื่อสารมุ่งสร้างแต่กุศลความดี เป็นไปเพื่อการกำจัดทุกข์สร้างประโยชน์สุขร่วมกัน ปัจจุบันการสื่อสารก็ยังมีอุปสรรคปัญหา กล่าวคือ มูลเหตุของความขัดแย้งมาจากความไม่รู้ ความไม่เข้าใจกัน สื่อสารกันด้วยตัณหา มานะ ทิฐิ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความอยากได้ อยากใหญ่ ใจแคบ มีความลำเอียง ดังนั้น การสื่อสารเป็นการทำให้สังคมลดความขัดแย้ง ลดความเกลียดชังผูกเวร สร้างสังคมแห่งการถักทอความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และเป็นการฝึกฝนขัดเกลาจิตใจภายในตน

3. พุทธบูรณาการหลักสัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารเชิงพุทธวัฒนธรรม พบว่า

3.1 การสื่อสารเพื่อป้องกันความขัดแย้ง เป็นการสื่อสารวิธีการที่เราจะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ต้องเกิดจากการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมของผู้อื่น เป็นผู้รู้กาลเทศะ รู้อะไรที่ควรทำหรืออะไรที่ไม่ควรทำ ทำที่การสื่อสารต้องมีลักษณะสะท้อนความเคารพให้เกียรติกันและกัน เป็นการสื่อสารด้วยความเทิดทูนยกย่องเชิดชูกันและกัน ต้องตั้งอยู่บนความเคารพ การให้เกียรติด้วยการเคารพทางกาย เคารพทางวาจา เคารพทางจิตใจ กล่าวคือ 1) ยึดมั่นในการเคารพให้เกียรติกัน ท่ามกลางบริบทสังคมที่มีความแตกต่างด้านพุทธวัฒนธรรม การสื่อสารต้องประกอบด้วยเคารพให้เกียรติ การมีความเคารพเป็นสิ่งสำคัญที่จะพึงใส่ใจและปฏิบัติด้วยความเอื้อเฟื้อ หรือด้วยความหนักแน่นจริงจัง การสื่อสารด้วยการมองเห็นคุณค่าและความสำคัญแล้วปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นโดยถูกต้อง การสื่อสารด้วยความจริงใจใส่ใจ 2) สื่อสารเชิงบวกส่งเสริมแต่ทางที่ดี 3) เป็นผู้รู้บริบทสังคม ผู้สื่อสารต้องมีวุฒิภาวะ เป็นคนมีปัญญา เป็นผู้รู้จักเหตุ จักผล เป็นผู้รู้จักสภาพตนเอง เป็นผู้รู้จักประมาณ เป็นผู้รู้จักกาลเวลา เป็นผู้รู้จักชุมชน เป็นผู้รู้จักบุคคลสอดคล้องกับหลักสัพปรีธรรม

3.2 การสื่อสารเพื่อแก้ไขความขัดแย้ง สื่อสารต้องยึดมั่นในหลักการความรัก ความมีเมตตา ความปรารถนาดี ความอยากให้อีกฝ่ายมีความสุข และประสบแต่สิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ มีเมตตา วิธีการขั้นตอนการสื่อสารต้องใช้วุฒิภาวะ มีสติ มีการใคร่ครวญให้รอบครอบ การสื่อสารมีทั้งคุณและโทษ ในขณะที่พูดคุยสื่อสารต้องใช้วิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการ 10 วิธี ผู้สื่อสารและผู้รับสารต้องสื่อสารไม่มีโทษ เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อกุศล รู้จักพิจารณาใคร่ครวญพิจารณาเลือกเสพ รู้จักแยกแยะหรือให้เหตุผลกับสารนั้นด้วยความเข้าใจตามความเป็นจริง การสื่อสารหรือข้อมูลที่ไม่สามารถนำความขัดแย้งหรือความรุนแรงมากระทบตนและสังคม ไม่ขยายผลจากสารที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง หรือพยายามลดความรุนแรงไปสู่สังคม กล่าวคือ 1) มุ่งรื้อฟื้นความสัมพันธ์กันใหม่ เปิดกว้างปราศจากอคติ หลักการฟัง ต้องตั้งใจฟังด้วยใจที่เปิดกว้างปราศจากอคติ ได้แก่ ฟังอย่างมีสติและตั้งใจ ต้องฟังอย่างมีสติ เพื่อค้นหาคุณค่าหรือความจริงของสิ่งที่กำลังมีคนพูดอยู่ต่อหน้า ฟังอย่างมีจิตว่าง และ เคารพสิทธิและความเท่าเทียม ได้แย้งอย่างมีอารยะสร้างสรรค์ ได้แย้งมีเหตุมีผล มีวุฒิภาวะ มีความสุภาพและให้เกียรติในการรับฟังความคิดเห็น เข้าใจในประเด็นหรือเรื่องในการสื่อสารพูดคุย 2) การให้อภัย การสื่อสารสร้างบรรยากาศของการเสริมสร้าง รู้สึกกลมเกลียว สมานฉันท์ (Reconciliation) เกิดขึ้น เราารู้สึกอยากรู้จักกันและกันมากขึ้น ให้โอกาสให้อภัยแก่กันและกัน มุ่งเอาใจเขามาใส่ใจเรา 3) ถักทอความสัมพันธ์กันใหม่ เปิดใจรับฟังอย่างไม่มีเงื่อนไข เปิดเผยในพื้นที่ปลอดภัยของวงสื่อสารพูดคุย ค้นพบปัญหา และเรื่องราวที่เกี่ยวข้องที่สำคัญ เมื่อเราทราบปัญหา สาเหตุและความต้องการของกัน

และกันแล้ว ขอโทษภัยให้ออกาสกันและกัน กระทำคืนตอบสนองความต้องการ และเริ่มประสานความร่วมมือกันใหม่โดยไม่ไปสื่อสารย่ำซ้ำเติมเรื่องราวเหตุการณ์ในอดีต เป็นการมองอนาคตใหม่ของสังคมร่วมกัน

3.3 การสื่อสารเพื่อการส่งเสริมพัฒนา มีหลักการ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสร้างสรรค์ ร่วมกันเพื่อที่จะแก้ปัญหา การตัดสินใจอย่างโปร่งใส สะท้อนบอกถึงความไว้วางใจกัน 2) ความไว้วางใจและความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ (Trust) และความสัมพันธ์ (Relationship) 3) ความยุติธรรม (Justice) ต้องตั้งอยู่บนความยุติธรรม สิทธิและเสรีภาพ ความรู้สึกไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นในจิตใจ ดังนั้น การเสริมสร้างความรู้สึกยุติธรรมให้เกิดขึ้นนั้น ควรยึดหลักความเสมอภาคเที่ยงธรรม (Equity) ความเท่าเทียม (Equality) และความจำเป็น (Need) ส่วนวิธีการขั้นตอนการสื่อสารให้ยึดหลักการสากล ได้แก่ 1) ศิล 5 หลักธรรมสากล เจตนารมณ์ของศาสนาต้องการให้มีความรักความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันได้โดยสันติ สื่อสารมุ่งพัฒนาสติและธรรมะที่สูงขึ้นไป ได้แก่ สมาธิ และปัญญา 2) สื่อสารเคารพสิทธิ เคารพในวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ได้แก่ (1) การยอมรับความแตกต่างที่เกิดขึ้น (2) เคารพในความแตกต่าง (3) อดทนอดกลั้นในความแตกต่าง (4) เชื่อในความเท่าเทียมของมนุษย์ (5) เคารพสิทธิของผู้อื่น และ (6) ใช้เหตุและผล ยึดมั่นในหลักสิทธิมนุษยชนเท่าเทียม ความเท่าเทียมทางเพศสภาพ ชนชั้น เชื้อชาติ ศาสนา การมีอิสระ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ ความทนกันได้ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน 3) ส่งเสริมความสามัคคี ความพอใจร่วมกันและความเห็นพ้องกัน ความเอื้ออาทร มีน้ำใจ ตระหนักถึงหน้าที่ที่พึงมีต่อสังคม และกระทำโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม 4) ส่งเสริมขันติธรรม มีความอดทน การวางใจเป็นกลาง ยึดมั่นในกฎระเบียบกติกา การมีสติการใคร่ครวญพิจารณา สติ (Mindfulness) ขณะพูดและฟัง ต้องมีสติ เป็นการควบคุมอารมณ์ คอยควบคุมโทสะและความระแวง มีทัศนคติที่ดี ไม่มีอคติ 5) ไม่กระตุ้นความโลภ ความโกรธ ความหลง การสื่อสารต้องหาทางจัดหรือทำให้โลภะ โทสะ โมหะ เบาบางลงจนไม่ปรากฏ

3.4 การสื่อสารเพื่อสนับสนุนรักษาสีบตอ การสื่อสารที่มุ่งเน้นให้ตระหนักถึงคุณค่า และความสำคัญของความสามัคคีกัน เป็นหลักการที่จะนำไปสู่สันติสุขแก่มนุษย์และสังคมที่อาศัยอยู่ร่วมกัน การสื่อสารชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของสามัคคีธรรมตามแนวของอปริหานิยธรรม เพื่อให้ทุกคนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เป็นแนวทางเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม ธรรมที่ทำให้ไม่เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว และหลักการเอื้อเพื่อสงเคราะห์แบ่งปันตามหลักสังคหวัตถุ 4 กล่าวคือ 1) สื่อสารถักทอสามัคคี ความสามัคคี คือความพร้อมเพรียงกัน การสื่อสารต้องมุ่งความพร้อมเพรียงเป็นหนึ่งเดียวกัน สร้างประโยชน์สุข 2) สื่อสารสงเคราะห์แบ่งปัน 3) สื่อสารน้อมนำยุติธรรมสู่สังคม การสื่อสารด้วยความซื่อสัตย์สุจริต กตัญญู มีความ پاکเพียร รู้รักสามัคคี อดทน มุ่งมั่น ยึดธรรมะและความถูกต้อง ภายใต้หลักการปกครองของทศพิธราชธรรม 4) สื่อสารกัลยาณมิตร การสื่อสารในบริบทพุทธวัฒนธรรม คือ การสื่อสารถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ค่อยย่ำเตือนสติให้กับสังคมเห็นคุณและเห็นโทษ ชี้บอกสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่ใช้ประโยชน์ เป็นดุจดั่งกัลยาณมิตรหรือมิตรแท้คอยเชื่อเหลือปรารถนาดีต่อกัน

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีการสื่อสารเชิงพุทธวัฒนธรรมตามศาสตร์ร่วมสมัย พบว่า การสื่อสารเชิงพุทธวัฒนธรรมมีองค์ประกอบ 1) ผู้ส่งสาร 2) สาร 3) ช่องทางสื่อสาร และ 4) ผู้รับสาร เคารพในความแตกต่าง อดทนอดกลั้นในความแตกต่าง เชื่อในความเท่าเทียมของมนุษย์ เคารพสิทธิของผู้อื่น ใช้เหตุและผล มีกติกาสังคม ช่วยกันสร้างสรรค์สังคม สะท้อนของคุณค่า ทักษะคติ พฤติกรรม และวิถีชีวิต ไม่ใช้ความรุนแรง ป้องกันขจัดการความขัดแย้ง สร้างภูมิคุ้มกัน สร้างการเรียนรู้ตระหนัก ไม่คุกคามละเมิดสิทธิ ไม่บุกรุกพื้นที่ ความรู้สึกความเป็นตัว ไม่เพิ่มความเครียดความกดดัน ความหวาดกลัว ความระแวง ไม่ปลอดภัย สอดคล้องกับ พินิจทอง แมนสุมิตรชัย (2560) ได้ทำการศึกษา “รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยา” พบว่า การสื่อสารตามหลักจิตวิทยาประกอบด้วย การสังเกต รู้สึก ต้องการ ขอร้อง และความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น ตามหลักพระพุทธศาสนาให้ผู้ส่งสาร และผู้รับสารทำการสื่อสารบนพื้นฐานของการมีความเข้าใจร่วมกัน เพื่อยังประโยชน์ให้เกิดทั้งสองฝ่าย รวมทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวม สอดคล้องกับ พัทธธีรา นาโคไรรัตน์ (2565) ที่ได้วิจัยเรื่อง การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในชุมชน พหุลักษณะ: ชายแดนใต้บนฐานคิดสิทธิทางวัฒนธรรมและสุขภาวะองค์กรเพื่อสันติภาพ พบว่า การฟื้นฟูความสัมพันธ์และนำสมาชิกในชุมชนพหุลักษณะชายแดนใต้ที่เผชิญกับความหวาดระแวงไม่ไว้วางใจ กลับมาปฏิสัมพันธ์และอยู่ร่วมกันได้ วางอยู่บนฐานการไม่เลือกปฏิบัติไม่ว่าจะด้วยเหตุใดตามหลักการสิทธิมนุษยชนสากลและ หลักการมนุษยธรรม และการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุลักษณะชายแดนใต้อย่างเคารพยอมรับในอัตลักษณ์ของกันและกันอย่างเสมอภาคจำเป็นต้องใส่ใจในคุณค่า และเป็นพื้นที่ให้อัตลักษณ์ที่แตกต่างหลากหลาย ได้มีพื้นที่สาธารณะในการแสดงออกมากกว่ามากว่าที่เป็นอยู่ เพื่อลดความรู้สึกเหลื่อมล้ำหรือถูกเลือกปฏิบัติ

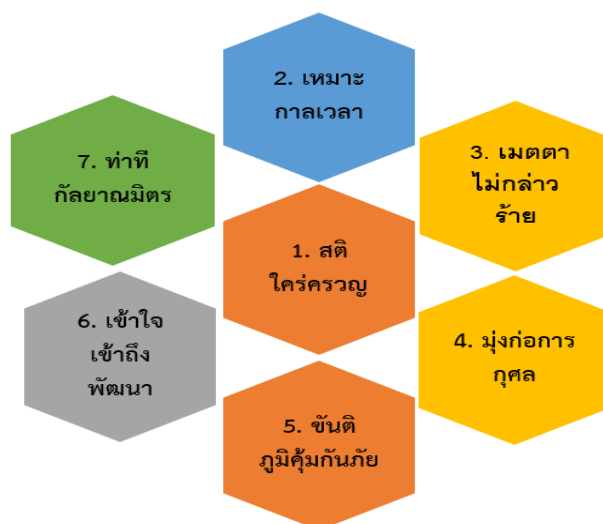
2. การศึกษาหลักสัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารในมุมมองพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า หลักการพื้นฐานการสื่อสารอยู่ภายใต้กรอบบทโอวาทปาฏิโมกข์ คือ หลักการ 3 อุดมการณ์ 4 วิธีการ 6 วิธีการการสื่อสารที่ควรยึดความอดทนอดกลั้น ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่กล่าวร้าย ไม่ทำร้าย พึงเป็นผู้มีจิตใจสงบจากอกุศลวิตกทั้งหลายมีความโลภ โกรธ หลง ไม่โจมตีดูถูกความเชื่อผู้อื่น การไม่ทำร้ายข่มขู่ให้หวาดกลัว ไม่ใช่กำลังบังคับข่มขู่ หลักการมี 2 แนวทาง คือ 1) สื่อสารเพื่อให้เกิดการปฏิบัติที่ประกอบด้วยกุศล เช่น สัมมาวาจา วาจาสุภาสิต วจีสุจริต 4 2) สื่อสารเพื่อปฏิบัติหลุดพ้นจากทุกข์ คือ การสื่อสารเพื่อขัดเกลากิเลส ซึ่งต้องประกอบด้วยเมตตา เช่น สาราณียธรรม 6 หรือ ขันติ สอดคล้องกับ พระมหานภดล ปุณณสุวฑฒโก (2560) ได้วิจัยเรื่อง การอยู่ร่วมกันของคนในสังคม พหุวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร พบว่า การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมยังต้องประกอบด้วย 1) การเข้าใจและยอมรับซึ่งความแตกต่างในเรื่องของเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา และลัทธิความเชื่อ 2) การอยู่ร่วมกันจะต้องมีการให้หรือเสียสละ การพูดจาที่ไพเราะ ทำตนให้เป็นประโยชน์ การเปิดกว้างอย่างเท่าเทียมกัน และการให้ทุกคนในสังคมหันมาเข้าใจในความแตกต่างและสนใจที่จะเรียนรู้ความแตกต่างกับความรู้ที่มีอยู่ และ 3) ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ส่งเสริมความมีระเบียบเรียบร้อย และประพฤติปฏิบัติตามหลักการศาสนาอย่างจริงจัง สอดคล้องกับวราภรณ์ สามโกเศศ

(2566) ที่ได้ศึกษาวิจัยพบว่า สังคมสันติวัฒนธรรม (culture of peace) นั้นต้องประกอบด้วย 6 ปัจจัย ได้แก่ 1) การยอมรับความแตกต่างที่เกิดขึ้น 2) เคารพในความแตกต่าง 3) อดทนอดกลั้นในความแตกต่าง 4) เชื่อในความเท่าเทียมของมนุษย์ 5) เคารพสิทธิของผู้อื่น และ 6) ใช้เหตุและผล โดยมีกติกาสังคมเป็นฉันทามติร่วมกัน

3. การวิเคราะห์และนำเสนอพุทธบูรณาการหลักสัมมาวาจาเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรม พบว่า 1) การสื่อสารเพื่อการป้องกันความขัดแย้ง ต้องเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมของผู้อื่น เป็นผู้รู้กาลเทศะ เกิดพินัยยอกยั้งเชิดชูกันและกัน ต้องรู้เหตุผล ความรู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล กล่าวแต่ วาจาสุภาสิต คือ พุทธกถา พุทธคำจริง พุทธคำอ่อนหวาน พุทธคำประกอบด้วยประโยชน์ และพูดด้วยจิตเมตตา 2) การสื่อสารเพื่อแก้ไขความขัดแย้ง ต้องยึดมั่นในหลักการความรัก ความมีไมตรี 3) การสื่อสารเพื่อการส่งเสริมพัฒนา เน้นการมีส่วนร่วม สร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์ ความยุติธรรม สิทธิและเสรีภาพ 4) การสื่อสารเพื่อสนับสนุนรักษาสืบต่อ สื่อสารชักจูงสัมมาคัมภีร์ด้วยการให้สังเคราะห์ พุทธวาจาที่ไพเราะ การกระตุ้นให้สังคมมีจิตอาสา และความคุ้นเคยกัน สอดคล้องกับปฐมมาศ โชติบัณ (2558) ที่ได้ศึกษาวิจัยพบว่า การสื่อสารอย่างสันติเป็นเครื่องมือที่ช่วยบ่มเพาะความกรุณาขึ้นในใจเรา การสื่อสารอย่างสันติ คือ ภาษาแห่งความกรุณา เป็นการสื่อสารที่ผู้พูดจะรับผิดชอบต่อความรู้สึกของตนเอง ผู้พูดจะปล่อยวางการตัดสินใจ การวิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่นลง รวมทั้งพยายามทำความเข้าใจอีกฝ่ายว่าเขารู้สึกอย่างไร และต้องการอะไร การเข้าถึงความต้องการนี้เอง เป็นหัวใจที่สำคัญ ที่ช่วยให้เราเข้าใจคนอื่นอย่างลึกซึ้ง สอดคล้องกับ ไพรินทร์ โชติสกุลรัตน์ ที่ได้วิจัยโดยพบว่า หลักการของแนวคิดการสื่อสารอย่างสันติ ได้แก่ 1) การสังเกต 2) การรู้สึก 3) การหาความต้องการที่แท้จริง และ 4) การขอร้อง การสื่อสารอย่างสันติ เป็นความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) สามารถเกิดขึ้นได้ โดยการสังเกต รู้สึกละความต้องการ และร้องขอ และสอดคล้องกับ เพิ่มศักดิ์ มกรภิรมย์ (2566) ที่ได้ศึกษาวิจัยพบว่า ตัวบ่งชี้สังคมที่มีสันติวัฒนธรรมนั้นต้องประกอบด้วย 1) สิทธิมนุษยชนเท่าเทียม 2) การศึกษาที่เท่าทัน 3) การพัฒนาที่มีส่วนร่วม 4) การมีส่วนร่วมกับการกระบวนการปกครองระบอบประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล 5) ความเท่าเทียมทางเพศสภาพ ชนชั้น เชื้อชาติ ศาสนา 6) การมีอิสระเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ 7) ความทนกันได้ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน 8) ระบบความมั่นคงปลอดภัยของสังคม 9) ความสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

องค์ความรู้ใหม่

จากการให้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลและบูรณาการการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้พบองค์ความรู้ใหม่จากการสื่อสาร ในมิติของพหุวัฒนธรรมที่องค์ประกอบสำคัญ คือ 1) สติใคร่ครวญ 2) เหมาะกาลเวลา 3) เมตตาไม่กล่าวร้าย 4) มุ่งก่อการกุศล 5) ชันติภูมิคุ้มกันภัย 6) เข้าใจเข้าถึงพัฒนา 7) ทำที่กัลยาณมิตร ดังโมเดลและรายละเอียดต่อไปนี้

ภาพที่ 1 : พุทธบูรณาการเพื่อการสื่อสารเชิงพุทธวัฒนธรรม

1. สติใคร่ครวญ การสื่อสารท่ามกลางความแตกต่างด้านพุทธวัฒนธรรม ย่อมย่อมเสี่ยงก่อให้เกิดความไม่เข้าใจกัน หรือ ขัดแย้งกันได้ง่าย ผู้ที่ทำการสื่อสารต้องมีสติระมัดระวังเป็นกรณีพิเศษในระดับที่มีทักษะผ่านการฝึกฝนมาแล้ว ต้องเข้าใจในกระบวนการสื่อสารได้เป็นอย่างดี ต้องมีสติควบคุมสำรวจการกระทำ คำพูดและความรู้สึกนึกคิดของตน ตรึงตรองข้อมูล รู้จักสิ่งที่ดีที่ชั่ว ยังกุศลธรรมให้เกิดขึ้นหรือไม่ รู้จักแบบสืบสาวเหตุปัจจัย แยกแยะองค์ประกอบ เข้าใจปัญหา สาเหตุ กำหนดเป้าหมายของตนและคนอื่น เป็นไปได้หรือไม่ ข้อดีข้อเสีย และทางแก้ไขหาทางออก มีประโยชน์ มีคุณค่า มีสาระประโยชน์อะไรบ้าง และต้องรู้จักการสื่อสารเพื่อกระตุ้นให้คิดแบบเร้ากุศล สื่อสารให้คนเกิดความรัก ความสงสาร เมตตา เสียสละแบ่งปันต่อกันและกัน

2. เหมาะกาลเวลา การสื่อสารหลักการพื้นฐาน คือ พูดถูกกาล พูดคำจริง พูดคำอ่อนหวาน พูดคำประกอบด้วยประโยชน์ และพูดด้วยจิตเมตตา หัวใจที่สำคัญที่สุดคือ การสื่อสารที่ต้องให้ความสำคัญกับการพูดถูกกาล การสื่อสารต้องรู้กาลเวลา ว่าเวลาใดควรพูด เวลาใดสมควรนิ่ง พูดในเวลาที่เหมาะสม พูดในสถานที่เหมาะสม พูดถูกกาล จึงหมายถึง ความเหมาะสมหรือจังหวะ เหมาะแก่กาลเวลา สอดคล้องกับพระพุทธรเจ้าที่ทรงตรัสว่า ตถาคตรู้ว่าจากที่จริง ที่แท้ ที่ประกอบด้วยประโยชน์ และเวลานั้นเป็นที่รัก เป็นที่พอใจของคนอื่น ในขณะนั้น ตถาคตก็ต้องจรรู้กาลที่จะกล่าววาจา

3. เมตตาไม่กล่าวร้าย การสื่อสารจะต้องปราศจากความรุนแรง คือ ต้องมีความรักความปรารถนาดีต่อผู้อื่นด้วยความจริงใจ มีความหวังดีเพื่อให้ผู้อื่นมีความสุข แม้ไม่ตรีจิตต่อผู้อื่น มีความสงสารให้ความช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ อยากให้ผู้อื่นมีความสุขและประสบแต่สิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ ไม่เบียดเบียนคนอื่น วางตนเป็นกลาง วางเฉย มีจิตที่ตรงเที่ยงธรรม ความปรารถนาดีเป็นการสื่อสารที่ปราศจากความรุนแรง การสื่อสารที่ไม่มีความรุนแรง คือ การสื่อสารสุภาพ ไพเราะ ไม่หยาบคาย ทำให้ผู้พูดผู้ฟังสงบ ทำให้บุคคลอื่นพอใจ ไม่เกิดโทษโทสะ

4. มุ่งก่อการกุศล ลักษณะการสื่อสารในบริบทพุทธวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างจะเป็นไปเพื่อมุ่งสร้างกุศลความดี สร้างอารมณ์ความรู้สึกเชิงบวก เป็นการก่อการดีส่งเสริมความเจริญอกงาม และเสริมสร้างปัญญาปลายทางของการสื่อสารคือผลลัพธ์ต้องเป็นกุศลความดีเท่านั้น จึงเป็นสิ่งที่ควรกล่าวหรือสื่อสารร่วมกัน การสื่อสารต้องเป็นไปเพียรเพื่อทำให้จิตสงบ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การสื่อสารเพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดการกับความขัดแย้ง คือ บาปอกุศลภายในใจ

5. ขันติภูมิคุ้มกันภัย การสื่อสารที่ไม่ลุแก่อานาจหรือไม่ไหลไปตามอารมณ์ความรู้สึกอคติจำเป็นต้องมีเครื่องกัน คือ ขันติธรรม ความอดทนอดกลั้น เป็นเครื่องป้องกันการสื่อสารกันด้วยความรุนแรงทางวาจา ผู้ทำการสื่อสารต้องมีใจที่ประกอบด้วยขันติ จะทำให้การสื่อสารเกิดการยับยั้ง ไม่เกิดการโต้ตอบด้วยคำพูดรุนแรง สามารถประคองอารมณ์ชี้แจงด้วยเหตุผล ก่อเกิดเมตตาไม่หลุดปากสื่อสารด้วยการกล่าวร้าย กล่าวโดยรวมก็คือ ต้องมีความอดทนต่อถ้อยคำไม่ได้ตอบด้วยคำพูดรุนแรง

6. เข้าใจเข้าถึงพัฒนา สังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายสังคมต้องรู้จักการประสานกลมกลืนเข้าด้วยกัน คือ เข้ากันได้ดี ทุกอย่างประสานกลมกลืน ทั้งนี้อาจยึดหลัก ความเป็นมนุษย์ที่เสมอเหมือนกัน รักสุขเกลียดทุกข์เหมือนกันฉันใด ก็ไม่ควรเบียดเบียนกันและกัน เอาใจเขามาใส่ใจเรา เป็นมนุษย์ที่จะต้องมองเห็น เข้าใจให้ความนับถือเสมอกัน การทำร้ายและทำลายชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะมิสึงกัดใดหรือไม่ เป็นความไม่ดี ไม่งามทั้งสิ้น แบ่งปันความรัก ความปรารถนาดี ประโยชน์สุขแก่มนุษย์ทั่วทุกคนเสมอเหมือนกัน โดยไม่มีการจำกัดหรือแบ่งแยกให้การเคารพ ยึดมั่นในสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล

7. ทำที่กัลยาณมิตร ความเป็นมิตรคือความอบอุ่นปลอดภัย ทำทางที่แสดงออกเพื่อการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออก ทำทางทางกาย หรือทาง สีนัย กิริยาทำทางโดยการใช้ศีรษะและมือ บุคลิกภาพของผู้พูด อิริยาบถในการพูด การใช้ภาษาในการพูด ความรู้ ความคิด และทัศนคติของผู้พูด ต้องเป็นท่าทีของความ เป็นมิตร ปลอดภัย ไม่คุกคาม กล่าวคือ ต้องตั้งอยู่บนหลักเมตตาต่อกันทางกาย ทางวาจา ทางใจ การแสดงไมตรีและหวังดี การพูดต่อกันด้วยเมตตา พูดกันด้วยความรัก ความปรารถนาดี

สรุป

การสื่อสารเพื่อการอยู่ร่วมกันของสังคมบนความหลากหลายทางด้านพุทธวัฒนธรรม ผลลัพธ์ต้องเชื่อมโยงไปถึงความสงบเย็นและเป็นประโยชน์สุข เป็นไปเพื่อทำความดี ไม่สร้างความเดือดร้อน สื่อสารต้องเพียรระวังไม่ให้เกิดความโกรธ ความมัวเมาลุ่มหลง ระวังเหตุแห่งความขัดแย้ง ต้องมีความรอบครอบ มีขันติธรรม กล่าวคือ สื่อสารเชิงป้องกันความขัดแย้ง ได้แก่ การสื่อสารที่ต้องมุ่งเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันตามหลักสัมมาวาจา วาจาสุภาสิต สื่อสารด้วยความรักความเมตตาต่อกัน จริ่งใจหวังประโยชน์สุขต่อกัน บนพื้นฐานเหตุและผล พร้อมทั้งข้อมูลข้อเท็จจริง ส่วนการสื่อสารเพื่อแก้ไขปัญหหรือเยียวยาหาทางออก ได้แก่ การสื่อสารไม่พูดเท็จ ไม่พูดคาหยาบ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดเพ้อเจ้อ ต้องมีสติพูดด้วยความระมัดระวัง เน้นการฟังกันและกันเป็นหลัก เป็นการสื่อสารเพื่อค้นหาความจริง หาช่องทางแก้ไข ฟังอย่างผู้รู้ คือ รู้ทุกข์ รู้เหตุแห่งทุกข์ รู้ความดับทุกข์ และรู้ทางพ้นทุกข์ ทำให้เกิดประตุไปสู่ความสามัคคี

ซึ่งต้องเปิดใจกว้างปราศจากอคติ มีการคิดพิจารณาอย่างมีสติ ความเคารพให้เกียรติ ยอมรับในสิทธิและความเท่าเทียมกัน ไม่โจมตีโต้เถียงที่ตัวบุคคล แต่เป็นวิธีโต้ตอบที่มีการใช้เหตุผลประกอบ เป้าหมายสุดท้ายคือการกลับมาคืนดีกัน ให้อภัยต่อกันและกัน มองหาอนาคตใหม่ของสังคมร่วมกัน ส่วนการสื่อสารเชิงการเสริมสร้างพัฒนา ได้แก่ การสื่อสารที่ยึดกรอบของศีล 5 เป็นหลักไม่เบียดเบียนทั้งทางกาย วาจา และใจ และการสื่อสารเชิงรักษาสืบต่อ ได้แก่ การมุ่งสร้างรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกันไว้ รักษาจุดร่วม สงวนจุดต่าง ปลุกฝังส่งเสริมแนวทางศึกษาเพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้าใจ กล่าวคือ สุตมยปัญญา ฟังกันให้มากขึ้น จินตามยปัญญา สื่อสารกันด้วยเหตุผล มีสติคิดใคร่ครวญ และภาวนามยปัญญา คือ สื่อสารสร้าง ความรู้ สร้างสังคมอุดมปัญญา มีขันติธรรมภูมิคุ้มกันสังคม ไม่ว่าร้าย ไม่ทำร้าย เคารพและการยอมรับนับถือในวัฒนธรรมที่หลากหลาย อดทนต่อความคิดเห็น ไม่มีเลือกปฏิบัติ

โดยสรุป ท่ามกลางความแตกต่างด้านพหุวัฒนธรรม ย่อมมีสิ่งก่อให้เกิดความไม่เข้าใจกัน หรือขัดแย้งกันได้ง่าย ผู้ที่ทำการสื่อสารต้องมีสติระมัดระวังให้มาก รู้กาลเวลา เน้นข้อมูลที่เป็นจริง สื่อสารด้วยสภาพอ่อนหวาน ประกอบด้วยประโยชน์ และมีจิตเมตตาปรารถนาดีในการสื่อสาร สื่อสารด้วยความรุนแรง ไม่พึงก่อการทะเลาะ ไม่เบียดเบียนคนอื่น วางตนเป็นกลาง มุ่งสร้างกุศลความดี เสริมสร้างปัญญา เชื่อมประสานความสามัคคีปรองดอง ให้การเคารพในบุคคลและสังคม ยึดมั่นในสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค

ข้อเสนอแนะ

พุทธบูรณาการเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรม เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร รวบรวมแนวคิด วิเคราะห์สังเคราะห์ประมวลเป็นแนวทางปฏิบัติกับแนวทางของพระพุทธศาสนา เป็นต้น ดังนั้นผลการวิจัยที่ได้ย่อมเป็นประโยชน์เป็นแนวทางให้หน่วยงานอื่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางวิธีการ กล่าวคือ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 สถาบันการคณะสงฆ์ นักการศึกษา นักเผยแผ่ศาสนา เช่น วัด สำนัก มูลนิธิเกี่ยวกับศาสนา เป็นต้น สามารถนำแนวทางดังกล่าวไปเป็นแนวทางในการเผยแพร่คำสอนหรือ เป็นแนวทางในการพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสื่อสารของคนในสังคมได้ เป็นเครื่องมือของการฝึกฝนพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เป็นการสอนธรรม คือ สัมมาวาจา สติ ศีล สมาธิ ปัญญา และโยนิโสมนสิการ เป็นต้น เป็นการเอาธรรมะไปใช้ในการสื่อสารไปใช้จริงๆ ในการดำเนินชีวิต อีกทั้งเพื่อให้สังคมไม่เกิดความขัดแย้ง เกิดความเข้าใจกัน มีความเมตตา รู้จักความสัมพันธ์กับคนอื่น ปลุกฝังการรู้จักรับผิดชอบ มีวุฒิภาวะในการควบคุมอารมณ์ของตนเอง เป็นการไม่ประมาทในการสื่อสารกับคนอื่นที่มีความเห็นแตกต่าง

1.2 หน่วยงานราชการฝ่ายปกครองผู้นำท้องถิ่น ได้เข้าใจหลักการ แนวทาง วิธีการสื่อสารกับคนในชุมชนของตนเอง จะได้เกิดการป้องกัน แก้ไข และพัฒนาส่งเสริมความเป็นพหุวัฒนธรรมผ่านเครื่องมือแนวทางการสื่อสาร ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ก่อเกิดการสร้างภูมิคุ้มกันป้องกันความขัดแย้ง ทำให้เกิดการตระหนักรู้ใจ และเคารพในสิทธิและเสรีภาพ สร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมได้ ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับ

ตนเองและคนอื่น มีความรับผิดชอบ รู้จักความเหมาะสม ไม่ประมาท รอบคอบ ใส่ใจและมีทักษะในการพูดคุยสื่อสารร่วมกัน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัย การสื่อสารเพื่อการไกล่เกลี่ยคู่พิพาทที่มีความแตกต่างขัดแย้งทางด้านวัฒนธรรม เหตุเพราะความขัดแย้งอาจมีสาเหตุเกิดจากศาสนา ดังนั้นมิติการสื่อสารจำเป็นต้องมีการศึกษาหาแนวทางที่สอดคล้องกับหลักการของแต่ละศาสนา

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัย บทบาทการสื่อสารของนักการศาสนาในโลกยุคใหม่ เหตุเพราะว่า สังคมมีความหลากหลายทางเพศ นักการศาสนาจำเป็นต้องมีทักษะที่รอบด้าน สามารถเผยแพร่ธรรมะหรือคำสอนให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป เพื่อให้การเผยแพร่คำสอนมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับ

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัย พุทธจิตวิทยาการให้คำปรึกษาช่วยเหลือเยียวยาผู้ประสบความเดือดร้อน เหตุเพราะสังคมมีการทอดทิ้งไม่ช่วยเหลือกัน บทบาทศาสนาควรเข้ามาเป็นสื่อกลางในการประสานพูดคุยและติดต่อหน่วยงานต่างๆ เพราะศาสนายูอยู่ในชุมชน ย่อมพบปัญหาและเป็นสถาบันที่น่าเชื่อถือไว้วางใจ ความเป็นสถาบันศาสนาสามารถดูแลตนเอง สังคม ชุมชน เป็นที่พึ่งพาอาศัยให้กับสังคมได้ ดังนั้น บุคลากรด้านศาสนาจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ที่จะสื่อสารชี้แนะบอกกล่าวแนวทางหรือปัญหาทางออกให้กับสังคม

บรรณานุกรม

- ปฐมา มาศ โขติ บัณ. (2558). การสื่อสารอย่างสันติเพื่ออยู่ร่วมกันบนความหลากหลาย. *วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและสาธารณสุขภาคใต้*. 2(1), 79-90.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- พระมหานกตล ปุณฺณสุวฑฺฒโก. (2560). *การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนเขตบางรัก*. รายงานการวิจัย พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์.
- พัทธธีรา นาคอุไรรัตน์ และ ชัมพู สาอุ. (2565). การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนในชุมชนพหุลักษณะ: ชายแดนใต้บนฐานคิดสิทธิทางวัฒนธรรมและสุขภาวะองค์กรร่วมเพื่อสันติภาพ. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. 10(3), 954-960.
- พินิจทอง แมนสุมิตรชัย. (2560). รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติเชิงพุทธจิตวิทยา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. 5(3), 76-77.
- เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. สันติวัฒนธรรม. สืบค้น 20 กันยายน 2566 จาก <http://www.peace.mahidol.ac.th/th/document/learn/PBPS101/Peace%20Culture.ppt>.
- แพมมาลา วัฒนเสถียร. (2557). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อปัญหาการสื่อสารในองค์กร*. บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มาลีวัล เลิศสาครศิริ. (2559). ประสิทธิภาพของโปรแกรมการฝึกสมาธิ ต่อพหุปัญญาของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยเซนต์หลุยส์ วารสารพยาบาลทหารบก. *Journal of The Royal Thai Army Nurses*. 17 (13), 25-59.
- วรากรณ์ สามโกเศศ. (2566). ชูสังคมสันติวัฒนธรรม ทางออกประเทศไทย. สำนักข่าวอิสรา. สืบค้น 30 กันยายน 2566 จาก <https://www.isranews.org/thaireform-news-conscious/12394-2010-12-08-13-26-25.html>
- ศศิรัศม์ วีระไวทยะ. (2554). *การนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช. (2540). *หลักพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.